

Één op de drie ambtenaren meldt een vermoeden van misstand niet, uit vrees voor repercussies

Franck van Uden 'Klokkenluider bezorgt advocaat nog weinig werk'

De vernietigende evaluatie van de klokkenluidersregelingen voor ambtenaren, die minister Ter Horst in april naar de Tweede Kamer heeft gestuurd, bevestigt wat critici al zeiden, zegt Franck van Uden. Hij is één van de critici en arbeidsrecht-advocaat bij Baker & McKenzie. In het najaar komt Ter Horst met plannen voor verbetering. Van Uden bepleit bescherming van de klokkenluider naar Brits voorbeeld.

.....
Lex van Almelo
journalist

.....
Of hij gevallen kent van klokkenluidende advocaten? Franck van Uden, die een boek schreef over de rechtspositie van klokkenluiders in de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Nederland (F.C. van Uden, *Whistleblowers en klokkenluiders*, Den Haag 2003), kent slechts één voorbeeld. In

oktober 2002 verstuurd zes jonge medewerkers van Clifford Chance in New York per e-mail een memorandum van dertien pagina's, waarin zij zich beklagden over de hoge druk om uren te maken en de (te) hoge declaraties die hiervan het gevolg zouden zijn. Het memo kwam bij de pers terecht en is nog steeds te vinden op internet.

Of je dit moet zien als klokkenluiden, betwijfelt Van Uden. 'In de eerste

plaats ging het hier om de arbeidsomstandigheden van de betrokken medewerkers. Lang niet elke klacht daarover is ook een maatschappelijk relevante misstand.' Van Uden hanteert graag de Amerikaanse definitie van klokkenluiden: 'het door een lid of ex-lid van een organisatie openlijk melden van misstanden binnen de organisatie aan zijn superieuren of aan externe personen of instanties met het doel de misstand te beëindigen'.

Ambtenaren: falende rechtsbescherming

Het zuiverste Nederlandse voorbeeld van een klokkenluider is Fred Spijkers, over wie rampenprofessor Pieter van Vollenhoven zich wil ontfermen. Spijkers handelde volgens Van Uden volkomen te goeder trouw. Als maatschappelijk werker

bij Defensie moest hij de weduwe van een beroepsmilitair in strijd met de waarheid vertellen dat haar man bij een ongeluk met een landmijn door eigen schuld was omgekomen. Maar drieëntwintig jaar nadat hij deze kwestie naar buiten bracht, lijdt de koninklijk onderscheiden Spijkers nog altijd schade van zijn klokkengelui. Onderzoekers van de Universiteit van Amsterdam publiceerden onlangs (*Openbaar Bestuur*, maart 2008, p. 8-18) een uiterst kritische analyse van de manier waarop de overheid met de zaak-Spijkers is omgegaan.

Van Uden wijst op het rapport van Utrechtse onderzoekers die onder leiding van Mark Bovens de klokkenluidersregelingen bij de overheid evalueerden. Daaruit blijkt dat deze regelingen over de hele linie tekortschieten. Zo maakt één op de drie ambtenaren die een misstand vermoeden daarvan intern geen melding, vooral uit vrees voor repercussies.

Gezien de lotgevallen van Bos en Spijkers is die vrees te begrijpen. Van Uden: 'Het onderzoek bevestigt wat alle critici al zeiden. De

ambtelijke regelingen werpen allerlei drempels op en gaan bovendien volledig uit van het zelfreinigend vermogen van de overheid. Er mag alleen over ernstige misstanden de klok worden geluid. Eerst bij een leidinggevende of vertrouwenspersoon en daarna eventueel bij de Commissie Integriteit Overheid, die alleen een niet-bindend advies kan uitbrengen. In de Ambtenarenwet staat dat de melders geen nadeel mogen ondervinden van de melding, maar deze bescherming is in de klokkenluidersregelingen niet uitgewerkt.'

Werknemers: onduidelijkheid

In de private sector is de situatie niet veel beter en bestaat nog veel onduidelijkheid over klokkenluiden, vindt Van Uden. 'Wat is een misstand? Moet ik die bewijzen? Hoe en aan wie moet ik de misstand melden? Wanneer mag ik naar buiten treden? Mag ik mijn geheimhoudingsplicht schenden? Hoe zit het met mijn eigenbelang? In de schaarse rechtspraak is geen duidelijke lijn te herkennen in de antwoorden op deze vragen. Dit maakt het moeilijk om klokkenluiders goed te adviseren en het werkt risicovol gedrag in de hand.'

De klokkenluiderspraktijk steekt nogal af bij het belang dat de overheid zegt te hechten aan het melden van misstanden. Minister Ter Horst noemt de uitkomst van het Utrechtse onderzoek zorgelijk en komt dit najaar met een actieplan dat ertoe moet leiden dat misstanden 'veilig, vertrouwd en eenvoudig' kunnen worden gemeld.

Hoe? De Utrechtse onder-

.....
'Moet ik de misstand bewijzen? Wanneer mag ik naar buiten treden? Hoe zit het met mijn eigenbelang?'
.....

zoekers bespreken verschillende scenario's en opties. Eén daarvan is de vrijheid van meningsuiting centraal stellen, zoals de Zweedse regeling doet. Bovens c.s. noemen dit de meest extreme variant die niet de voorkeur verdient. Volgens Van Uden terecht. Hij wijst op het – door de FNV ingefluisterde – initiatiefwetsvoorstel van GroenLinks uit 2003, dat neerkomt op de invoering van een bijna onbegrensde vrijheid van meningsuiting voor werknemers. Werknemers moeten alles kunnen zeggen en dus ook de klok kunnen luiden, tenzij dat een duidelijk, direct en structureel gevaar oplevert voor 'het goede functioneren van de onderneming'. Van Uden: 'Een sympathieke gedachte wellicht, maar niet realistisch als er ook nog moet worden gewerkt.' Hij is voorstander van een klokkenluidersregeling naar het model van de Britse *Public Interest Disclosure Act*. 'Daarin krijgt de werkgever de kans krijgt de misstand zelf te corrigeren. Wanneer hij dat nalaat of er sprake is van zeer ernstige misstanden mag de melder naar buiten treden. Dit werkt als een stok achter de deur.'

Noodfonds

De lotgevallen van werknemer Bos en ambtenaar Spijkers laten zien dat klokkenluiders grote financiële risico's lopen. Een meerderheid van de kamer heeft zich in november vorig

jaar uitgesproken voor het instellen van een noodfonds voor klokkenluiders. Het kabinet heeft het voorstel onmiddellijk van de hand gewezen, omdat financiële motieven geen rol moeten spelen bij de melding.

Van Uden is om een andere reden tegen een noodfonds. 'Een behoorlijke regeling veronderstelt dat een zorgvuldig handelende klokkenluider niet in zijn positie mag worden benadeeld of, wanneer ontslag onvermijdelijk is, een aanmerkelijke vergoeding krijgt. Het ligt meer voor de hand om duidelijkheid te scheppen over de zorgvuldigheidseisen dan een noodfonds in het leven te roepen.'

Beperkte rol advocaat

Als advocaat komt Van Uden 'een enkele keer' een klokkenluider tegen. Veel vaker is hij betrokken bij de invoering van klokkenluidersregelingen, bijvoorbeeld op grond van de Sarbanes Oxley Act. 'Klokkenluiden levert de gemiddelde arbeidsrechtadvocaat niet heel veel werk op, maar wellicht gaat dat veranderen. In Engeland heeft klokkenluiden serieuze aandacht van de advocatuur.'

Je zou als klokkenluider eigenlijk ook geen advocaat nodig moeten hebben.

'Ik denk dat een advocaat nuttige diensten kan bewijzen. Om de zaak niet meteen op de spits te drijven, ligt het wel voor de hand dat hij eerst op de achtergrond opereert. Een klokkenluider kan zich natuurlijk ook door andere deskundigen laten bijstaan, zoals zijn vakbond. Interessant is verder een organisatie als *Public Concern at Work*, die in Engeland klokkenluiders met raad en daad terzijde staat.'

“
Als je voor het begin van het proces alles als een feit bestempelt, dat er 1,2 miljoen doden waren, dat er martelkampen waren, dat hij Broeder nummer 2 was, ja, veroordeel hem dan maar meteen!

Victor Koppe, advocaat van Nuon Chea, verdacht van oorlogsmisdaden in Cambodja tijdens het Rode Khmer-regime, de *Volkscrant* van 2 juni 2008

Daar het zeker niet hun bedoeling is mannen uit te sluiten – nog afgezien van het wettelijk verbod dat te doen – is het wonderlijk dat advocaten op deze opzichtige wijze dit hiaat in hun kennis van de Nederlandse taal laten zien.

Frans Lisman in *Onze Taal* 5, over de het gebruik van het woord stagiaire(s) in de advocatuur.

”